

**Naturvetarnas inspel till
regeringens forsknings-
och innovationspolitik**

Prioriterade synpunkter och förslag

Regeringens ledord för forskningspolitiken är excellens, innovation och internationalisering.

För att skapa en forskningsmiljö som präglas av excellens och innovation krävs **stabil, långsiktig finansiering** som håller jämna steg med den ekonomiska utvecklingen och matchar samhällets behov.

Trygga anställningar, goda arbetsvillkor och fler karriärvägar för anställda på lärosäten och forskningsanläggningar främjar också kvalitet i såväl högre utbildning som forskning.

Internationalisering är en förutsättning för excellens och innovation. **Globala samhällsutmaningar hanteras bäst genom internationellt samarbete.**

Sverige har goda förutsättningar att bedriva en forskning i framkant. Viljan och ambitionerna finns men måste backas upp av seriösa, långsiktiga åtaganden. I en tid som präglas av vilseledande information, konspirationsteorier och brist på källkritik är det särskilt viktigt att politiska beslut grundas på fakta och kunskap. Vi måste värna den akademiska friheten och låta experterna vara experter.

Regeringen har kraftsamlat och investerar stort i tekniska utbildningar. Vi vill se en motsvarande satsning på naturvetenskapen. Biologi, fysik, kemi och matematik är grunden för svensk forskning och innovation.

För att få innovativ forskning behövs också en innovativ forskningspolitik. I våra inspel till de senaste forskningspropositionerna har vi fört fram i stort sett samma brister – det är dags att åtgärda dem nu.

Här är våra övergripande förslag för en naturvetenskaplig forskning i världsklass som bidrar till största möjliga samhällsnytta:

Öka anslagen till kvalitativ naturvetenskaplig forskning för att driva omställningen till ett hållbart, resilient samhälle.

- Säkerställ generösa basanslag, riktade medel till prioriterade forskningsområden och tillgång till fria forskningsmedel som främjar innovation och utveckling.
- Utveckla ekonomiska incitament och ensa trygghetsystem för att främja ökad rörlighet och samverkan mellan akademi, näringsliv och offentlig sektor.
- Stimulera innovationssamarbeten genom inkubatorverksamheter och premiera idéutveckling som bidrar till att omsätta såväl grundforskning som tillämpad forskning.
- Satsa på hubbar där forskning i världsklass inom ett visst område samlas, och där det finns en koppling till näringslivet och offentlig sektor. Lärosäten ska ha möjlighet att nischa sin forskning för att skapa konkurrensfördelar, både inom Sverige och globalt.

- Öka medverkan i internationella samarbeten och EU-projekt genom att möjliggöra samfinansiering.

Ge stabil, långsiktig finansiering till lärosäten och forskningsinfrastruktur som främjar kontinuitet och utveckling.

- Garantera finansiering för tio år i taget för strategiskt viktiga forskningsprojekt och forskningsinfrastruktur av nationellt intresse. Det finns orealistiska förhoppningar att strategiska satsningar ska göra snabba framsteg på kort tid.
- Finansiering ska vara förutsägbar. Forskare ska veta vad som gäller, anslag ska inte dras tillbaka oförutsett.
- Utred vilken organisationsform som är mest lämplig för universitet och högskolor. Lärosäten ska ha samma krav och förutsättningar att vara goda arbetsgivare som andra myndigheter. Staten behöver vara en både attraktiv och föredömlig arbetsgivare.
- Ta bort produktivitetsavdraget. Forskning och utbildning kan inte effektiviseras genom sparbetning. Minskade resurser ger inte bättre kunskaper eller snabbare resultat.
- Slopa vinstkravet för Akademiska hus och använd pengarna för att säkerställa att studenter har tillgång till välutrustade moderna labb och lärarledd undervisning av hög kvalitet.

Säkra återväxten av forskare genom stärkt utbildning, trygga anställningar och fler karriärvägar.

- Ta fram en STEM-strategi för att stärka naturvetenskapen i hela utbildningssystemet och på så sätt öka behörigheten och antalet sökande till naturvetenskapliga utbildningar på universitet och högskola.
- Tillgängliggör forskning för unga tidigt i livet för att skapa nyfikenhet, intresse och förståelse.
- Skärp kvaliteten inom högre utbildning och motivera universitet och högskolor att leverera aktuell och relevant forskningsanknuten undervisning som rustar studenterna för yrkeslivet.
- Skapa likvärdiga villkor för doktorander och postdoktorer oavsett nationalitet, med lön istället för stipendier. Bättre villkor gör forskning till en mer attraktiv karriärväg.
- Avsätt riktade medel för juniora forskare som ska etablera sig. Ge äldre forskare möjlighet att trappa

ner och dela med sig av sina erfarenheter för att skola in nya forskare.

- Säkerställ att medarbetare på universitet, högskola och forskningsanläggningar har anständiga arbetsvillkor och tillgång till ändamålsenlig karriärutveckling.
- Stärk den patientnära kliniska forskningen genom att skapa incitament och utrymme, och gör det möjligt för fler professioner att bedriva kliniska prövningar inom hälso- och sjukvården.

Verka för att fler utländska forskare söker sig till Sverige och vill stanna.

- Se till att migrationslagstiftningen underlättar för internationell expertis som vill etablera sig i Sverige, och deras familjemedlemmar.
- Effektivisera Migrationsverkets handläggning av tillståndsärenden, beslut ska fattas skyndsamt. Regelverken behöver vara begripliga och ge utrymme för statusbyten.
- Tillsätt samordnare som guidar högutbildad arbetskraft, inklusive forskare, till rätt myndighetskontakter och bistår med nödvändiga tillstånd vid flytten till Sverige.

Våra medlemmar har en nyckelroll

Naturvetarna är fackförbundet för akademiker inom naturvetenskap. Över 10 000 av våra drygt 34 500 medlemmar är forskarutbildade och har en doktors- eller licentiatexamen. De är verksamma i både statlig och privat sektor och har en nyckelroll för att lösa många av samhällets utmaningar.

Naturvetenskaplig forskning och innovation behövs för att hantera samhällsutmaningar

Världen står inför stora utmaningar som har bäring på hela samhällets funktionalitet och människors liv och hälsa, där naturvetenskaplig forskning är en viktig del av lösningen. Samtidigt har vi en omfattande kompetensbrist på arbetsmarknaden som riskerar att slå mot såväl omställningen till ett hållbart samhälle som Sveriges konkurrenskraft. Det behövs en återväxt av naturvetenskapliga forskarutbildade både inom akademien och i näringslivet.

Sverige har goda möjligheter att nyttiggöra den forsk-

ning som bedrivs, med flest anställda i högteknologisk produktion och kunskapsintensiv tjänstesektor av alla EU-länder. Vi ligger också i topp när det gäller patentansökningar sett till befolkningsstorlek. Men det finns förbättringspotential. Endast fem procent av Sveriges totala utgifter för forskning och utveckling nyttjas i offentlig sektor. Patientnära klinisk forskning behövs för att utveckla diagnostik och behandling i vården, men får ofta stå tillbaka för det dagliga vårdarbetet. Därför måste utrymme frigöras för kliniska prövningar och medicinsk utveckling.

Sverige behöver även flytta fram sina positioner inom EU-samarbetet och engagera sig mer aktivt för att ta del av EU:s utlysningar. Endast tio procent av den forskning som genomförs i Sverige har finansiering från utlandet och vi har en lägre beviljandegrad än jämförbara länder för EU:s delprogram om klimat, hälsa samt informations- och kommunikationsteknik. Vi skulle även gynnas av att fler svenska forskare tar de chanser som ges att forska utomlands.

Naturvetarnas forskande medlemmar lyfter fram miljö och klimat som ett angeläget forskningsområde som påverkar alla delar av samhället. Många för också fram att ett ökat forskningssamarbete mellan olika samhällssektorer skulle göra forskningen mer relevant och innovativ. Forskningsinstitut kan initiera och stötta samarbeten mellan akademi, näringsliv och offentlig sektor. Tvärvetenskaplig kompetensutveckling, livslångt lärande och kombinationstjänster där medarbetare är verksamma i flera branscher uppmuntrar till rörlighet. Fler skulle ha nytta av industridoktorander, adjungerade professorer/lektorer och gästforskare.

Svenska startups har en central roll för vår innovationsförmåga genom att utveckla nya idéer och omsätta forskningsresultat till produkter och tjänster. För att kunna leverera innovation och skapa värde måste små och medelstora företag ha tillgång till test- och demonstrationsmiljöer, forskningsinfrastruktur, kvalitetsregister och öppna data. Regeringen bör skjuta till resurser för att skapa en infrastruktur som ger en bredd av aktörer möjlighet att mötas.

Stabil finansiering och trygga anställningar ger excellens och innovation

För att hantera samhällsutmaningarna behövs mer medel till naturvetenskaplig forskning. Medan företagssektorns kostnader för forskning och utveckling ökat med 39 procent det senaste decenniet har universitet och högskolor fått minskade anslag sedan 2018 och motsvarar nu nästan 2014 års nivå. När basanslagen måste täcka upp för höga lokalhyror, kraftigt ökade elräkningar och kostnader för att utrusta och underhålla labb minskar resurserna till kärn-

verksamheten. Att Akademiska hus är vinstdrivande missgynnar både forskning och utbildning.

De pengar som investeras ska göra mesta möjliga nytta. Forskning och innovation bygger på risktagande, vilket direkt motverkas av det nuvarande systemet för styrning och finansiering. Forskningsfinansieringsutredningen har presenterat ett antal förslag som syftar till konsolidering, ökad strategisk förmåga, enklare ansökningssystem och tydligare ansvarsfördelning. Det är välkommet. Förslagen är ett steg i rätt riktning men knappast tillräckliga. För att det ska bli reell skillnad måste uppdrag och system synkas och onödiga överlapp undvikas.

Våra medlemmar anser att tryggare anställningar är en avgörande faktor för att Sverige ska vara ledande inom naturvetenskaplig forskning och för att vi ska kunna lösa angelägna samhällsutmaningar. De vittnar om omfattande brister i arbetsförhållandena på lärosäten som går ut över forskningen. Kortsiktig finansiering leder till dålig kontinuitet och betungande administration. Fast anställning existerar ofta bara på papperet eftersom man fortfarande är beroende av att beviljas medel för att ha kvar sin tjänst. Otrygga anställningar är roten till att många kvinnor överger forskarvärlden eller går över till administrativa och tekniska tjänster som har bättre villkor.

Forskning och innovation bidrar också till att nya jobb skapas i Sverige, men dagens system hindrar unga talanger att komma fram. Återväxten av framtidens forskare är ett problem eftersom forskarbanan inte är attraktiv för svenska studenter samtidigt som utländska forskare hindras från att etablera sig i Sverige. Redan idag är svenska doktorander i minoritet på många naturvetenskapliga utbildningar som är viktiga för att utveckla nya tekniska lösningar för en hållbar framtid.

Regeringen behöver vidta åtgärder för att säkerställa ett gott ledarskap och fungerande villkor för de som arbetar med forskning och utbildning på uppdrag av staten. Universitet och högskolor måste få förutsättningar att ta sitt ansvar som arbetsgivare. Varken forskning eller forskare är betjänta av den typ av gig-ekonomi som nu råder med utbrett bidragsberoende. Staten ansvarar för att myndigheter har resurser som ger handlingsutrymme att göra strategiska val och möjlighet att planera verksamheten.

Forskarvärlden är global: Sverige har inte råd att mista utländska talanger

Problemlösning är ett lagarbete som vinner på olika kunskaper, erfarenheter och perspektiv. Men Sveriges restriktiva migrationslagstiftning i kombination med lärosätenas brist på anställningar med varaktigt försörjning orsakar problem för utländska forskare som vill bidra med sin kompetens här. Det drabbar inte enbart enskilda individer som tvingas lägga tid på att hantera myndighetskontakter och söka jobb istället för att forska. Hela forskargrupper påverkas genom att högkvalificerad kompetens går till spillo, vilket försämrar möjligheterna till internationellt samarbete.

Bland våra medlemmar finns många utländska forskare som vill stanna i Sverige, men känner sig oönskade och borttvingade av det svenska systemet. Förutom att de har svårt att få uppehållstillstånd befinner de sig i en mer utsatt situation än sina svenska kollegor. Våra medlemmar efterlyser också utökade möjligheter att bedriva samarbeten med forskare utanför EU. Det upplevs tidskrävande och näst intill omöjligt att rekrytera och behålla medarbetare från utomeuropeiska länder.

Av de drygt 2 900 doktorander som 2022 började en forskarutbildning i Sverige har nästan hälften en annan nationalitet. En stor andel kommer från länder utanför Europa. Naturvetenskap är det ämne som lockar flest utländska doktorander. Att utbilda en doktorand kostar i snitt fem miljoner kronor. Det är ett extremt resurslöseri att högutbildad arbetskraft lämnar Sverige. Dessutom får det negativa konsekvenser för bilden av Sverige, vilket i förlängningen försämrar vår konkurrenskraft som kunskapsnation.

Vi välkomnar att frågan nu ligger på regeringens bord och att Migrationsverket fått i uppdrag att utveckla en modell för arbetstillstånd där högkvalificerad arbetskraft ska prioriteras. Lagstiftningen och tillämpningen av densamma måste ligga i linje med beslutsfattarens intentioner. I nuläget är utländska forskares framtidsutsikter beroende av vilken arbetsgivare de har. Doktorander och forskare, som de facto utgör högkvalificerad arbetskraft och även kan vara anställda i forskningsintensiva bolag, bör inkluderas i översynen för en smidigare, mer effektiv handläggning av ärenden.

Frida Lawenius

Förbundsdirektör Naturvetarna

Stockholm oktober 2023

Här hittar du oss:

- › www.naturvetarna.se
 - › www.facebook.com/Naturvetarna
 - › www.linkedin.com: Naturvetarna
 - › **Instagram**: naturvetarna och naturvetarna_student
 - › twitter.com/naturvetarna
 - › **Podd**: Naturvetarpodden
-